

Jancsó Gábor*

Az új Büntetőeljárás törvény első novellája: a nyomozást érintő változások I.

A bűncselekmény elkövetésével megalapozottan gyanúsítható személy

BEVEZETÉS

Jóllehet több helyen volt hallható, olvasható, hogy a 2017-ben elfogadott és 2018. július 1. napján hatályba lépett, a büntetőeljárásról szóló 2017. évi XC. törvény (a továbbiakban: Be.) az elfogadásától kezdve eltelt igen rövid idő alatt is többször módosult, valójában azt lehet mondani, az idő igen kegyes volt e törvényhez. Kijelenthető, hogy – egy autópári szakzsargont kölcsönvéve – a Be. első „ránccfelvarrására” valójában csak majd két év elteltével került sor. E „ránccfelvarrást” a 2020. május 19. napján elfogadott, a büntetőeljárásról szóló törvény és más kapcsolódó törvények módosításáról szóló 2020. évi XLIII. törvény (a továbbiakban: 2020. évi XLIII. törvény), a Be. első novellája jelentette.

A Be.-t még a hatálybalépése előtt módosította a büntetőeljárásról szóló 2017. évi XC. törvény hatálybalépésével összefüggő egyes törvények módosításáról szóló 2017. évi CXCVII. törvény (a továbbiakban: 2017. évi CXCVII. törvény). Ahogy azt a törvényjavaslat miniszteri indokolása is tartalmazza, a módosításra – jelentős részben – a büntetőeljárás törvénytől, illetve az azt megelőző kodifikációs folyamatoktól független okokból került sor, így például az elektronikus kapcsolattartás, illetve ügyintézés szabályozásával vagy a más büntetőjogi tárgyú törvényeket érintő módosításokkal összefüggésben.

Emellett a hatálybalépés előtti módosítás a Be. saját rendszerével, rendelkezéseivel összefüggésben is szükségessé vált. A Be. a büntetőeljárás egészét érintő alapvető koncepcionális változásokat hozott (eljárás szakaszok, leplezett eszközök szabályozása, nyomozás rendszere és felügyelete, bírósági eljárás és különösen az előkészítő ülés, a korlátozott jogorvoslat és felülbírálat stb.) Még a külön és a különleges eljárások esetében is történtek koncepcionális változások, de átfogó felülvizsgálatra került sor kevésbé látványos, ugyanakkor a büntetőeljárás jogi dogmatikát mélyrehatóan érintő kérdésekben is.

Ez utóbbi körbe tartozott például a büntetőeljárásban részt vevő személyek, a védő kirendelése, a különleges bánásmód, a kényszerintézkedések, az ügydöntő határozat szabályozási kérdései. Talán nem meglepő – és ennek az első novella tekintetében is jelentősége lett –, hogy a kapcsolódó jogszabályok, a rendeleti jogalkotás előkészítése, valamint a jogalkalmazók felkészülése során több olyan kérdés merült fel, amelyek még a leg gondosabb előkészítés mellett sem lehettek volna előre láthatóak. A 2017. évi CXCVII. törvény ezeknek a kezelésére törekedett, azt az elvet követve, hogy jóllehet kodifikációs szempontok alapján nem „elegáns” egy törvény hatálybalépése előtti módosítása, ugyanakkor a jogalkalmazás és a jogbiztonság számára még mindig helyesebb, hasznosabb ez a megoldás és az új, helyesbített szabályok egységes hatályba léptetése, mint a tudottan helytelen, ellentmondásos rendelkezésekkel történő hatályba léptetés. Talán az sem véletlen, hogy a jogszabályszerkesztésről szóló 61/2009. (XII. 14.) IRM rendelet (a továbbiakban: IRM rendelet) kifejezett rendelkezéseket tartalmaz az ilyen kodifikációs helyzetekre¹.

A BE. ELSŐ MÓDOSÍTÁSAI

A Be. hatálybalépését követően a törvény nyolc alkalommal módosult.

2019. január 1. napjával az egyes egészségügyi és egészségbiztosítási tárgyú, valamint az egészségüggyel összefüggő egyes törvények módosításáról szóló 2018. évi CXVIII. törvény 36. §-a – a 2017/2103/EU irányelvnek történő megfelelés érdekében létrejött új önálló, gyógyszerhamisítás tényállással összefüggésben – a Be. 234. § (2) bekezdés b) pontjába illesztette be a „gyógyszerhamisítás, a teljesítményfokozó szerrel visszaélés” szövegrészt.

2019. április 15. napjával a lelkiismereti és vallásszabadság jogáról, valamint az egyházak, vallásfelekezetek és vallási közösségek jogállásáról szóló 2011. évi CCVI. törvény módosításához kapcsolódóan egyes törvények módosításáról szóló 2019. évi XXXVI. törvény 56. §-a a Be. 170. § (1) bekezdés b) pontjában a „vallási tevékenységet végző szervezet” fogalmát

* Jancsó Gábor: Igazságügyi Minisztérium, Büntetőjogi Jogalkotásért Felelős Helyettes Államtitkárság, helyettes államtitkár.

¹ Pl. IRM rendelet 100. §, 111. §, 125. §.

– a tárgykört érintő szabályozás új fogalomhasználatának megfelelően – a „vallási egyesület” fogalomra cserélte.

2020. január 1. napjával a törvényszéki végrehajtással összefüggő egyes törvények módosításáról szóló 2019. évi LXXXI. törvény több ponton érintette a Be. rendelkezéseit. E törvény alapján a korábban a törvényszéki végrehajtók által ellátott feladatokat 2020. január 1. napjától a Nemzeti Adó- és Vámhivatal látja el, amely – tekintettel arra, hogy a büntetőjoggal kapcsolatos állami igények (elkobzás, vagyonekobzás, pénzbüntetés, rendbíróság, bűnügyi költség stb.) végrehajtása a törvényszéki végrehajtók feladatkörébe tartoztak – számos ponton érintette a büntetőeljárás szabályozását, így a Be.-t is. E tárgykört érintően a törvény a Be. 9 szakaszát módosította², illetve rendezte az Alkotmánybíróság 20/2019. (VI. 26.) AB határozatában megállapított mulasztásban megnyilvánuló alaptörvény-ellenességet. Ez utóbbi – a fentiek tükrében tehát az első „valóban” büntető eljárásjogi – módosítás a megismételt eljárásban a vádlott bűnügyi költség viselésére vonatkozó kifejezett szabályozásának hiányosságát pótolta³.

2020. március 4. napjával az Alkotmánybíróság 6/2020. (III. 3.) határozata a Be. 870. § (3) bekezdésében a „, fellebbezés” szövegrész alaptörvény-ellenességének megállapításáról és megsemmisítéséről rendelkezett. E rendelkezés – a médiában ún. „lúgos-orvos” ügy kapcsán – a Be.-nek a korábbi Büntetőeljárás törvény hatálya alatt bejelentett fellebbezés elintézésére vonatkozó átmeneti szabályát érintette.

2020. április 1. napjával az egyes törvényeknek az egyfokú járási hivatali eljárások megteremtésével összefüggő módosításáról szóló 2019. évi CXXVII. törvényben került szabályozásra az ún. korlátozott precedens rendszert bevezető jogegységi panasz jogintézménye. A törvény nyolc szakaszban⁴ módosította a Be.-t, és jóllehet az új jogorvoslati forma érdemben érinti az eljárás törvényeket, így a büntetőeljárás is, azonban látható, hogy a módosítás alapja általánosságban a jogegységesség biztosítását célzó jogpolitikai, és nem egy közvetlen büntetőeljárás szabályozást érintő igény volt.

A jelen tanulmány tárgyát képező 2020. évi XLIII. törvény elfogadására (2020. május 19.), majd kihirdetésére (2020. május 29.) a Covid19-világjárvány miatt kihirdetett veszélyhelyzet tartama alatt került sor. A rendkívüli jogrend tartama alatt az Alaptörvény, illetve a koronavírus elleni védekezésről szóló 2020. évi XII. törvény felhatalmazása alapján – a büntetőeljárás tekintetében – a veszélyhelyzet ideje alatt érvényesülő egyes eljárásjogi intézkedésekről szóló 74/2020. (III. 31.)

Korm. rendelet határozott meg eltérő szabályokat⁵. E rendelkezések között – átmeneti, a hatályos szabályozástól eltérő jelleggel – több, a 2020. évi XLIII. törvényben kimunkált és elfogadott szabály „bevezetésére” sor került. A joggyakorlat folyamatosságának biztosítása azt az egyértelmű igényt támasztotta, hogy a veszélyhelyzet megszüntetésével ezen „előrehozott” szabályok alkalmazása már ne térjen vissza a korábbi rendszerbe, majd ezt követően 2021. január 1. napjától, a 2020. évi XLIII. törvény módosításának megfelelően ismét „vissza” az új szabályozási mederbe. Ennek megfelelően a veszélyhelyzet ideje alatt bevezetett, a 2020. évi XLIII. törvényben már elfogadott szabályok hatálybalépését a veszélyhelyzet megszűnésével összefüggő átmeneti szabályokról és a járványügyi készületségről szóló 2020. évi LVIII. törvény időben „előrehozta”, és azokat 2020. június 18. napjával hatályba léptette. Látható, hogy e módosítások bár időben elkülönülnek a 2021. január 1. napján hatályba lépő „ránccfelvarrástól”, tartalmilag csupán a rendelkezések koronavírus-járvánnyal összefüggő sajátos hatályba léptetéséről, és nem egy önálló, a Be. módosítását igénylő szabályozási helyzetről van szó.

2020. július 1. napjával a társadalombiztosítás ellátásaira jogosultakról, valamint ezen ellátások fedezetéről szóló 2019. évi CXXII. törvény terminológiai pontosítást hajtott végre a Be. 342. §-ában.⁶

Végezetül 2020. szeptember 6. napjával az iskolai erőszak megszüntetése és megelőzése érdekében szükséges egyes törvénymódosításokról szóló 2020. évi LXXIV. törvény iktatta be a Be. új 693/A. §-át.⁷

Jóllehet a bemutatott nyolc módosítás soknak tűnhet, azok fele a jogrendszer koherenciájából fakadó és elkerülhetetlen technikai jellegű módosítás, és csupán négy eset – az Alkotmánybíróság megsemmisítő rendelkezése, az Alkotmánybíróság mulasztást megállapító határozatával kapcsolatos pontosítás, az Alkotmánybíróság által még nem vizsgált új 693/A. § és az első novella előrehozott rendelkezései – az, ahol érdemben a büntetőeljárás joggal összefüggésben került sor a Be. módosítására, és ezek terjedelme is igen csekély mértékű.

Ezen jogalkotási előzmények közé illeszkedett a Be. első, a büntetőeljárás jog gyakorlata és szabályozása által „saját joggon” kezdeményezett módosítása, a Be. első novellája, a 2020. évi XLIII. törvény.

Ha ezt az életutat összevetjük, a büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvénnyel (a továbbiakban: régi Be.), akkor látható, hogy az idő valójában kegyes volt a Be.-hez. A régi Be.-t a hatálybalépése előtt érdemben és tartalmilag is teljesen átalakította a büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény

2 Be. 101. §, 332. §, 327. §, 403. §, 443. §, 820. §, 821. §, 843. §, 855. §.

3 Be. 632. §-ának új (4) bekezdése: „A vádlottat nem lehet kötelezni a megismételt eljárásban felmerült bűnügyi költség viselésére, kivéve, ha az az ő mulasztása folytán merült fel.” A rendelkezés hiánya vitathatatlan volt, ugyanakkor a Be. mulasztásának tényét talán árnyalja, hogy az 1998. évi XIX. törvény szabályozása sem felelt meg mindenben az egyértelműség követelményének, ezért az e körben kialakult rendkívül ellentmondásos joggyakorlat indokolta a korábbi törvényi rendelkezés elhagyását. Az Alkotmánybíróság megállapítása szerint ugyanakkor a bűnügyi költség viselésének így „fennmaradó” általános rendelkezései nem biztosítottak elegendő garanciát arra, hogy a megismételt eljárással összefüggésben – alapvetően az eljáró hatóságoknak, bíróságnak felróhatóan – felmerült bűnügyi költség viselésére a terhelt ne legyen kötelezhető.

4 Be. 561. §, 604. §, 636. §, 648. §, 649. §, 652. §, 670. §, új 876/A. §.

5 Az eltérő szabályok tekintetében bővebben: BUSCH Balázs – VASS Péter: Különlleges jogrend, különleges büntetőeljárás. In: *Fontes Iuris*, 2020/2. (6. évfolyam 2. szám), 34–45. o.

6 Módosítás tartalma: A Be. 342. § (3) bekezdés 3. pontjában az „a társadalombiztosítás ellátásaira és a magánnyugdíjra jogosultakról, valamint e szolgáltatások fedezetéről szóló 1997. évi LXXX. törvény 4. § r) pontjában” szövegrész helyébe az „a társadalombiztosítás ellátásaira jogosultakról, valamint ezen ellátások fedezetéről szóló 2019. évi CXXII. törvény 4. § 8. pontjában” szöveg lépett.

7 Ha a bíróság a fiatalkorú vádlottat szándékos bűncselekmény elkövetésében bűnösnek mondja ki vagy szabálysértés elkövetéséért a felelősségét megállapítja, akkor a bűnügyi költség viselésére a fiatalkorú vádlott gondozását a cselekmény elkövetésének idején ellátó nagykorú személyt is kötelezheti.

módosításáról szóló 2002. évi I. törvény, és szintén még a hatálybalépést megelőzően érdemben módosította a büntető jogszabályok és a hozzájuk kapcsolódó egyes törvények módosításáról szóló 2003. évi II. törvény. Az elfogadását követően a régi Be. a 16 év alatt 86 alkalommal módosult⁸, ami – ha eltekintünk a hatálybalépést követő első és az utolsó fél évtől – átlagosan évi hat módosítást jelent.

A NOVELLA ELŐKÉSZÍTÉSE

A Be. első novellája alapvetően a törvény alkalmazása során felmerült kérdésekre koncentrált. Ahogy már jeleztem, a Be. több területen átfogó változtatást hozott. Ezek gyakorlati működése elkerülhetetlenül hozta felszínre a szabályozási kérdéseket, konfliktusokat. A kérdések, konfliktusok tekintetében ki kell emelni, hogy a Be. alapvetően jól vizsgázott. Több helyen egyértelműen beváltotta a jogalkotó által felvázolt elképzeléseket⁹ és a működőképességet alapjaiban érintő szabályozási probléma sem merült fel. Ennek megfelelően a novella – szemben pl. az 1998. évi XIX. törvényt módosító 2002. évi I. törvénnyel – minden tekintetben meg kívánta tartani a Be. eredeti koncepcióját és az ennek megfelelő intézményeket, elsődleges célja az eredeti jogalkotói szándék tisztázása, pontosítása, következetes érvényre juttatása volt. Kijelenthető tehát, hogy bár a novella több jogintézmény esetén átfogó jellegű módosítást is végrehajtott – pl. ügygondnok szabályozása, bíróság elé állítás –, azok minden esetben a Be. eredeti jogalkotói koncepciójába illeszkedő, az eredeti szabályozási rendszer és joggyakorlat organikus következményének tekinthetők. E körben kiemelés érdemelnek a novella olyan módosításai, amelyek kifejezetten valamely, a Be.-ben megjelent új vagy újszerű jogintézmény kiteljesedését szolgálták (pl. bűncselekmény elkövetésével megalapozottan gyanúsítható személy, egyezség, korlátozott fellebbezés és felülbírálat, vagy az ügydöntő határozat szabályozása).

A novella szakmai előkészítése nagyon korán megkezdődött. Az új törvény alkalmazására történő felkészülés keretei között a törvényi rendelkezések értelmezésével a jogalkalmazó szervek már a hatálybalépést megelőzően is intenzíven foglalkoztak. A törvény hatálybalépését követően ez az intenzitás – szükségszerűen – felerősödött. A Legfőbb Ügyészség új, az egyes ügyészségi tevékenységi körökre vonatkozó ún. alaputasításokat adott ki¹⁰, a Kúria által szervezett, a büntető

kollégiumvezetők országos értekezletei 2018-tól kezdődően elsősorban és lényegében a Be. alkalmazására történő felkészüléssel, majd az alkalmazása során felmerült kérdésekkel foglalkoztak.

Ennek megfelelően a jogalkotói javaslatok is hamar megfogalmazódtak. Az Országos Bírósági Hivatal elnöke – élve a bíróságokat érintő jogszabály alkotására vonatkozó javaslat-tételi lehetőségével – már 2018 novemberében előterjesztette módosítási javaslatait. Az Igazságügyi Minisztérium ezt követően valamennyi jogalkalmazó szerv irányába megkereséssel élt a Be. alkalmazási tapasztalatai, a módosítási javaslatok megismerése érdekében. A jogalkalmazó szervektől beérkezett észrevételek feldolgozását követően 2019 tavaszára egy több mint százoldalas előkészítő munkaanyag állt össze, amely a módosítási javaslatokat és azok indokait tartalmazta. A munkaanyag jogalkalmazó szervekkel történt tematikusan felosztott egyeztetése 2019. június–szeptember folyamán tíz egész napos egyeztetés keretében történt. Az egyeztetések fontosságát és hatékonyságát mutatja, hogy ezek során több korábbi felvetés tekintetében lehetett megállapítani, hogy a kérdést a jogalkalmazás időközben megnyugtatóan rendezte, így a jogalkotói igény elavult. Emellett az egyeztetések során a jogalkalmazó szervektől kiegészítő javaslatok is érkeztek, illetve több esetben egy-egy technikainak tűnő problémafelvetés tárgyalása és a tényleges probléma azonosítása, az érintett jogintézmény alapjait érintő – adott esetben évtizedek óta rendezetlen – rendszerszintű módosítási igényre mutatott rá.¹¹ Az egyeztetéseket követően a letisztított és kidolgozott módosítási javaslatok tekintetében a minisztérium szakmai egyeztetés keretében is biztosította, hogy a jogalkalmazó szervek véleményét nyilvánítsanak. Ezen előzményeket követően a T/9918. számú törvényjavaslatot a Kormány 2020. március 31. napján nyújtotta be az Országgyűléshez.

A büntetőjogi jogalkotásért felelős szervezeti egység munkatársai által elkészített tanulmányok kísérletet tesznek arra, hogy az Igazságügyi Minisztérium gondozásában megjelenő folyóirat hasábjain a Be. első novellája tartalmát tudományos igényességgel is bemutassák. E tanulmányosorozat először a nyomozást közvetlenül érintő jelentősebb kérdések bemutatására törekszik, amely közül – terjedelmi okokból – most a bűncselekmény elkövetésével megalapozottan gyanúsítható személy jogintézményének ismertetésére kerül sor.

A BŰNCSELEKMÉNY ELKÖVETÉSÉVEL MEGALAPOZOTTAN GYANÚSÍTHATÓ SZEMÉLY

A bűncselekmény elkövetésével megalapozottan gyanúsítható személy fogalmát a Be. vezette be, „a fogalmi lényegét

8 A régi Be.-t az elfogadását követően 89 törvény és 15 alkotmánybírósági határozat érintette, amelyek összesen közel kétezer helyen változtatták meg a szöveget (Be. miniszteri indokolás – általános indokolás).

9 Itt említhető például az előkészítő ülés vagy a korlátozott fellebbezés és az ehhez kapcsolódó szabályok. Mindkét új jogintézmény mértékadó javulást eredményezett a bíróságokat érintő munkaterhet illetően. A tapasztalatok alapján a Be. hatálybalépését követően indult ügyek esetében az előkészítő ülésen az ügyek több mint felében befejezésre kerül sor, és a jogorvoslati eljárások száma és tartama is számottevően csökkent.

10 8/2018. (VI. 27.) LÜ utasítás a büntetőbíróság előtti ügyészi tevékenységről, 9/2018. (VI. 29.) LÜ utasítás az előkészítő eljárással, a nyomozás felügyeletével és irányításával, valamint a befejező intézkedésekkel kapcsolatos ügyészi feladatokról, 11/2018. (VI. 29.) LÜ utasítás a fiatalok büntetőügyeivel kapcsolatos ügyészségi szakfeladatok ellátásáról, 12/2018. (VI. 29.) LÜ utasítás az ügyészségi nyomozásról, 13/2018. (VI. 29.) LÜ utasítás egyes legfőbb ügyészi

utasításoknak a büntetőeljárásról szóló 2017. évi XC. törvény hatálybalépésével összefüggő módosításáról.

11 E körben lehet említeni – egyebek mellett – a „súlyosabb-hátrányosabb” fogalom használatát [lásd 2020. évi XLIII. törvény 565. § (2) bekezdés, 634. § (1)–(2) és (4) bekezdés, 746. § (5) bekezdéshez tartozó indokolás], a felülmérlegelési tilalom (lásd 2020. évi XLIII. törvény 221. §-hoz tartozó indokolás) vagy éppen az aláírás-hitelesítés (lásd 2020. évi XLIII. törvény 182. §-hoz tartozó indokolás) kérdését.

a Be. 386. § (1) bekezdése tartalmazta, ami egyben behatárolta a kategória létezésének kezdetét és végét.¹² A joggyakorlat ezt a fogalmat tulajdonképpen évtizedek óta ismerte és alkalmazta, annak ellenére, hogy a jogszabályok csupán a terhelt, illetve az eljárás vádemelési szakaszában a gyanúsított fogalmat használták. Már a bűnvádi perrendtartásról szóló 1896. évi XXXIII. törvénycikk (a továbbiakban: Bp.) ismerte a terhelt („az, a ki ellen a bűnvádi eljárás foly”), azon belül a „gyanusított” („az a terhelt, a ki ellen a vizsgálat elrendelése még indítványozva, vagy a vádirat benyújtva nincs”) és a vádlott fogalmát („a ki ellen vádhatározat van hozva, vagy e nélkül főtárgyalás van elrendelve”).¹³ A büntetőeljárásról szóló 1973. évi I. törvény (a továbbiakban: 1973. évi I. törvény) alapján a terhelt a nyomozás során gyanúsított, a bírósági eljárásban vádlott, a büntetés jogerős kiszabása után elítélt.¹⁴ Alapvetően ezt a hármas felosztást tartotta meg a régi Be.¹⁵, valamint a fogalom meghatározások tekintetében a Be. is. A terhelti pozíció első állomása tehát minden esetben a gyanúsított pozíció volt, amely – szükségszerűen – a gyanúsítás közlésével indult. A gyanúsítás közlése pedig az a pillanat, amikor a nyomozó hatóság a törvényben előírt terhelti figyelmeztetéseket követően közli a kihallgatott személlyel azt a történeti tényállást és annak jogi minősítését, amely cselekmény elkövetését a kihallgatott személy által elkövetettnek tart. Ennek ellenére nyilvánvaló volt, hogy valamennyi eljárásjogi törvény „tartalmazta” azt az átmeneti állapotot, amikor a gyanúsított kihallgatására, a gyanúsítás közlésére még nem került sor, azonban a jogszabályok mégis terheltől, gyanúsítottól szóltak.¹⁶ A védő részére történő meghatalmazás, a gyanúsított kihallgatás érdekében tett intézkedések vagy éppen az őrizet elrendelése mind olyan eljárásjogi intézkedések voltak, amelyek a legtöbb esetben a gyanúsítás közlését megelőzően történtek és éppen a gyanúsított kihallgatás – a gyanúsított státusz hivatalos megnyílása – érdekében voltak szükségesek. Első ránézésre mindez nem jelent különösebb nehézséget, hiszen magától értetődő helyzetekről beszélünk. Az eljárási jogok és kötelezettségek egyre precízebb válása, illetve a jogalkotást és jogalkalmazást egyre inkább átható cizelláltság ugyanakkor egyre bonyolultabb helyzeteket alakított ki. A régi Be. 159. § (2) bekezdése alapján „a terhelt egész vagyonának, vagyona meghatározott részének vagy

egy-egy vagyontárgyainak zár alá vétele rendelhető el”. Annak a kérdésnek az eldöntése, hogy vajon szükséges-e a zár alá vétel elrendeléséhez, hogy az eljárásban terhelt is legyen – azaz a gyanúsítás közlésére kerüljön sor –, végül csak jogegységi eljárás keretében volt egyértelműen tisztázható.¹⁷ A gyakorlat tehát elkezdte „áttörni” a törvény nyelvtani értelmezését és a terhelti pozíciót attól a pillanattól tekintette megnyílnak, amikor az eljáró hatóság a gyanúsítás közlése érdekében intézkedett (például a gyanúsított kihallgatására vonatkozó idézést bocsátott ki). E jogértelmezés első ránézésre ugyan logikusnak tűnt, ugyanakkor előre nem látott problémákat is felvetett. Ugyanis a terhelti fogalom kiterjesztett értelmezése a terhelti jogokat is szükségszerűen érinti. Ez egyrészt szintén logikus, hiszen nyilvánvaló, hogy a gyanúsított kihallgatásra idézett személy gondoskodhat védő meghatalmazásáról, vagy egy külföldi állampolgár esetében megnyílnak az állampolgársága szerinti konzuli képviselő jogai, úgyszintén egy fogva lévő személy kapcsolattartását is biztosítani kell. E jogok gyakorlásához nem szükséges, nem lehet megvárni a gyanúsítás közlését. Ugyanakkor a terheltet – és ezzel egyidejűleg a védőjét – számos, az eljárással összefüggő jogosultság is megilleti: jelenlét az eljárási cselekményeken, ügyiratok megismerése, indítványtétel, jogorvoslat stb. A gyanúsított kihallgatásra vonatkozó idézés, illetve elfogás, előállítás esetében jellemzően ez nem jelent különösebb gyakorlati problémát, tekintettel a hatósági intézkedés és a gyanúsítás közlése között eltelt rövid időszakra. Elfogatóparancs kibocsátása – ami a gyanúsított kihallgatás iránti intézkedéseket tekintve az idézéssel, előállítással tartozik egy halmazba – esetében azonban ez az időtartam akár igen hosszú is lehet. A gyakorlatban többször is előfordult, hogy olyan személy, akivel szemben elfogatóparancsot bocsátottak ki, bizonyítási indítványt vagy bizonyítékot terjesztett el, védőt meghatalmazva az ügyiratok megismerését (például a korlátozás nélkül megismerhető szakvélemény kiadását) kezdeményezte. Az ilyen jellegű eljárási jogok gyakorlása összeegyeztethetetlen volt a terhelti pozíciójával, ezért a gyakorlat ezen jogok gyakorlásának nem is engedett teret. Látható, hogy a jogalkalmazás némileg érthető módon, a terhelti pozíciót a terhelttel szemben történő fellépés (idézés, kényszerintézkedések stb.) esetében a lehető legszélesebb körben, a terhelti jogokat illetően (ügyiratok megismerése, jelenlét stb.) viszont a lehető legszűkebben kívánta értelmezni. Nem csupán ez a féloldalasnak tűnő jogértelmezés, de a gyakorlatban – elsősorban – a terhelti jogokat érintően fennmaradó bizonytalanság indokolta, hogy a Be. e kérdés törvényi szintű szabályozását megvalósítsa.

A pre-gyanúsított státuszkérdést a jogirodalom jellemzően nem tárgyalja. A büntetőeljárás tankönyvek többnyire a terhelti pozíció klasszikus hármas felosztásából indulnak ki, és a terhelti jogok és kötelezettségek tárgyalását a gyanúsítás

12 2020. évi XLIII. törvény 142–143. §-hoz fűzött miniszteri indokolás.

13 Bp. 13. §.

14 Az 1973. évi I. törvény 4. § (1) bekezdés.

15 A régi Be. 43. § (1) bekezdés.

16 Csak néhány példát említve: A Bp. 141. § 2. pontja alapján az előzetes letartóztatás egyik oka az volt, ha „a terhelt megszökött”, a 174. § alapján másoknak háza, lakása vagy egyéb helyiségei is átkutathatók voltak, ha „a terhelt üldözés közben oda menekült”. Nyilvánvaló, hogy egyik eset sem a gyanúsítást követő eljárási pozícióra, hanem az elkövetőre utalt. Az 1973. évi I. törvény 48. § (1) bekezdése szerint védőt elsősorban a „terhelt hatalmazhat meg”, jöllehet a védő meghatalmazásához nyilvánvalóan nem kellett megvárni a gyanúsítás közlését. A régi Be. 69. § (1) bekezdése tartalmazza az idézéssel szembeni mulasztás következményeit, amely kizárólag „a terhelt, a védő, a tanú vagy a szakértő” vonatkozásában tartalmazott rendelkezéseket, jöllehet nyilvánvaló volt, hogy e rendelkezések a gyanúsítottként még ki nem hallgatott személyek vonatkozásában is alkalmazható volt. E törvény 73. §-a rendelkezett az elfogatóparancs kibocsátásáról is, amely ugyan következetesen kizárólag a „terhelt” megjelölést használta, de a gyakorlatban természetesen a gyanúsítás közlése nélkül is ki lehetett bocsátani elfogatóparancsot (éppen a gyanúsítás közlése érdekében).

17 2/2008. Büntető jogegységi határozat: Ha a büntetőeljárás olyan bűncselekmény miatt van folyamatban, amellyel kapcsolatban vagyoneklobzásnak lehet helye és alaposan tartani kell attól, hogy annak kielégítését meghíúsítják, a vagyoneklobzással elvonható vagyon, vagyonrész vagy vagyontárgy zár alá vétele akkor is elrendelhető, ha a nyomozás ismeretlen tettes ellen folyik, vagy terheltté nyilvánításra nem került sor.

közlésétől mutatják be.¹⁸ Ezzel szemben Tremmel felvetette, hogy bizonyos esetekben az alapos gyanú közlésének (még az 1973. évi I. törvény fogalomhasználatának megfelelően) objektív akadálya van, például elfogatóparancs kibocsátása esetén. Törvényszerkesztési hibaként azonosította ezt a helyzetet és javasolta a terhelt mellett a bűncselekménnyel alaposan gyanúsítható személymegjelölés bevezetését, akit a terhelt tárgyfogalmába tartozónak tartott.¹⁹

A Be. e kérdést két oldalról kívánta rendezni. Egyrészt határozottan állást kívánt foglalni arra nézve, hogy a terhelti pozíció első státusza – azaz a gyanúsított – a gyanúsítás közlésével nyílik meg. Ahogy a törvény 38. §-ához fűzött miniszteri indokolása tartalmazza: „A törvény részletszabályai emellett nyilvánvalóvá teszik, hogy a nyomozás során a terhelti részvétel kezdete a gyanúsított kihallgatás, az az időpont, amikor az érintett tudomására hozzák, hogy vele szemben milyen bűncselekmény miatt járnak el. A gyanúsított kihallgatás, valamint a távollévő terhelttel szembeni eljárás szabályai alapján a törvény egyértelműen és következetesen határozza meg, hogy a gyanúsítottként kihallgatandó, idézett, előállított személy a gyanúsított kihallgatásáig, illetve a gyanúsított nyilvánításáig korlátozott jogosultságokkal rendelkezik, és nem terhelik a gyanúsított kötelezettségek sem.” Másrészt az ún. pre-gyanúsított helyzetre – egy korlátozott terhelti jogkörben – bevezetésre került a bűncselekmény elkövetésével megalapozottan gyanúsítható személy fogalma. Az eljárási pozíció tartalmát elsősorban a Be. 386. §-a határozta meg, illetve a fogalom megjelent a védővel (Be. 46. §), az előállítással (Be. 117. §), az elfogatóparancsral (Be. 119. §), a körözéssel (Be. 268. §), az őrizettel (Be. 274. §), az együttműködéssel összefüggő feljelentés elutasításával és az eljárás megszüntetésével (Be. 382. § és 399. §), valamint a távollévő terhelttel szembeni eljárással (Be. CI. Fejezet) kapcsolatos rendelkezéseknél egyaránt.

A Be. tehát a szabályozás és a jogalkalmazás által megkezdett utat folytatta és tett még egy lépést a tárgykör cizellált szabályozása, rendezése irányába. A megkezdett szabályozási lépés a pre-gyanúsított státuszt azonban még csak az egyes közvetlenül érintett részletszabályoknál rendezte. A Be. novella ezzel szemben már átfogóan, rendszerszinten kívánja megteremteni a szabályozás következetességét. Ennek érdekében a bűncselekmény elkövetésével megalapozottan gyanúsítható személy – a terhelt mellett – megjelent a büntető-eljárásban részt vevő személyek között (Be. 37. §), jogai és kötelezettségei az általános szabályok között is rendezésre kerültek [Be. 39. § (8) bekezdés], és a novella egyértelműen szabályozta a bűncselekmény elkövetésével megalapozottan gyanúsítható személy védőjének jogait, kötelezettségeit is [Be. 42. § (7) bekezdés]. Emellett az új eljárási pozíció valamennyi érintett részletszabálynál is megjelent, így például a kizárási szabályoknál, a büntetőeljárás cselekvőképességénél, a törvényes képviselő jogállásánál, az ügygondnoknál, a telekommunikációs

eszköz használatának szabályainál, a testi kényszer alkalmazásánál, a hirdetményi kézbesítésnél, a kényszerintézkedéseknél, a nyomozás szabályainál, illetve a külön eljárásoknál is.

TARTALMI ÉS ELJÁRÁSJOGI FOGALOM

A „bűncselekmény elkövetésével megalapozottan gyanúsítható személy” státusza alapvetően két egymással szoros kapcsolatban lévő módon határozható meg. Egyrészt tartalmi, másrészt eljárásjogi fogalomként.

Eljárásjogi értelemben a Be. novella kategorikus szabályt tartalmaz. A Be. 38. § új (3) bekezdése alapján – igazodva a Be. 386. § (1) bekezdésében megjelenő eredeti koncepcióhoz – a bűncselekmény elkövetésével megalapozottan gyanúsítható személy a nyomozás során – a gyanúsítás közléséig – az, akit bűncselekmény elkövetése miatt elfogtak, gyanúsított kihallgatása érdekében idéztek, akinek előállítását vagy bűncselekmény elkövetése miatt körözését rendelték el, vagy akivel szemben elfogatóparancsot bocsátottak ki. E rendelkezés alapján a bűncselekmény elkövetésével megalapozottan gyanúsítható személy egy egyértelműen meghatározható eljárási státusz. Az eljárásjogi pozíció létrejötte olyan eljárásjogi intézkedésekhez kötött, amelyek célja az érintett személy gyanúsított kihallgatásának biztosítása. Ezeket a rendelkezéseket taxatív módon sorolja fel. Az eljárási pozíció befejező időpontja a gyanúsított kihallgatás. Amennyiben az érintett személy gyanúsított kihallgatására kerül sor, úgy a státusz közvetlenül – tehát „hézagmentesen” – változik gyanúsított pozícióra. A gyakorlatban nehezen elképzelhető, hogy a gyanúsított státuszt ne előzze meg a bűncselekmény elkövetésével megalapozottan gyanúsítható személy pozíciója. Ilyenre kerülhet sor például, ha az érintett önként jelenik meg a nyomozó hatóság előtt és lényegében minden eljárási előzmény nélkül – például egy önmagát terhelő feljelentés okán – gyanúsított kihallgatására kerül sor. Ennél életszerűbb helyzet, amikor egy tanúként kihallgatott személy tesz önmagára nézve terhelő vallomást, és a nyomozó hatóság a kihallgatást megszakítva az eljárást közvetlenül az érintett gyanúsított kihallgatásával folytatja.²⁰ Másrészt a bűncselekmény elkövetésével megalapozottan gyanúsítható személy státuszt nem szükségszerűen követi gyanúsított kihallgatás. Amennyiben a pozíciót megalapozó intézkedés és a kihallgatás tervezett időpontja között a gyanúsítás közléséhez szükséges megalapozott gyanú meggyengül vagy a gyanúsított kihallgatásnak más akadálya van, a gyanúsítás közlése törvénysértő lenne, így arra nem kerülhet sor. Vagyis a bűncselekmény elkövetésével megalapozottan gyanúsítható személy státusz önmagában nem keletkeztet „jogot”, illetve „kötelezettséget” a gyanúsított kihallgatásra. Ennek megfelelően e státusz megnyíltával a büntetőeljárás továbbra sem meghatározott személlyel szemben folyik, így az eljárás esetleges megszüntetése sem meghatározott személyt érint. Amennyiben tehát a bűncselekmény elkövetésével megalapozottan gyanúsítható személlyel válást követően a gyanúsítás valamilyen okból elmarad, azt nem szükségszerűen követi

18 *Magyar büntető eljárási jog I.* Szerk.: SZABÓNÉ NAGY Teréz, Tankönyvkiadó, 1988, 140–142. o.; KIRÁLY Tibor: *Büntetőeljárási jog.* Osiris Kiadó, Budapest, 2003, 165–167. o., 333–334. o.; *Büntető eljárásjog.* Szerk.: TÓTH Mihály, HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2003, 67–68. o.

19 TREMMEL Flórián: *Magyar büntetőeljárás.* Dialóg Campus Kiadó, Pécs, 2001, 153. o.

20 A nyomozás és az előkészítő eljárás részletes szabályairól szóló 100/2018. (VI. 8.) Korm. rendelet 41. §.

alakszerű határozat. Ugyanakkor alakszerű határozat szüneti meg a státuszt a körözés vagy az elfogatóparancs visszavonásakor, valamint az őrizet²¹ megszüntetése esetén.

A bűncselekmény elkövetésével megalapozottan gyanúsítható személy pozícióját megalapozó eljárásjogi intézkedések felsorolása nem rugalmas. Ennek különösen a kényszerintézkedések esetében lehet gyakorlati jelentősége. Az Emberi Jogok Európai Bíróságának gyakorlata, hogy a terhelttel „szembeni”, a terhelti pozíciót megnyitó intézkedésként kezeli azokat a helyzeteket, amelyek során az érintett személy számára nyilvánvalóvá válik, hogy az eljáró hatóság arra törekszik, hogy a bűncselekmény elkövetését a személyével összefüggésbe hozza.²² Ilyen kényszerintézkedés tipikusan a kutatás, amikor például a bűncselekmény elkövetésének eszközét vagy az abból származó dolgokat valakinek a lakásában keresni kezdik. A Be. a kényszerintézkedéseknek nem tulajdonít ilyen, a bűncselekmény elkövetésével megalapozottan gyanúsítható személy státuszát megnyitó következményt. A kutatás és motozás esetén az érintett személyek köre tudatosan szélesebb körben került meghatározásra²³ és a lefoglalás sem keletkeztet ilyen státuszt. Még abban az esetben sem, amikor a bűncselekmény helyszínén talált, az elkövetés eszközeként használt kést foglalják le egy ismeretlen vagy éppen a helyszínen tartózkodó személytől. Önmagában ez sem eredményezi a bűncselekmény elkövetésével megalapozottan gyanúsítható személy pozícióját. A kényszerintézkedés a dologra irányul és a dolog tulajdonosát, illetve birtokosát érinti közvetlenül, és még jogilag sem kizárt, hogy ez a személy elválí az elkövető személyétől. A lefoglalással érintett személy ilyen esetekben egyéb érdekeltként (kutatás, motozás) vagy vagyoni érdekeltként (lefoglalás) léphet fel.²⁴ Amennyiben egy ilyen személy a kényszerintézkedést megelőzően vagy azt követően bűncselekmény elkövetésével megalapozottan gyanúsítható személlyé vagy terheltté válik, úgy eljárásjogi pozíciói „halmozódnak”.²⁵ Ugyancsak nem keletkeztet

bűncselekmény elkövetésével megalapozottan gyanúsítható személyi státuszt a leplezett, akár bírói engedélyhez kötött leplezett eszközök alkalmazása, még akkor sem, ha az eljáró szervekben egyébként már kialakult az érintetthez kapcsolódó személyhez kötött megalapozott gyanú (lásd a következőkben bemutatott tartalmi fogalom), azonban idézésére, elfogására stb., illetve gyanúsított kihallgatására még nem került sor.

Az eljárásjogi keretekenél bizonyos értelemben izgalmasabb a bűncselekmény elkövetésével megalapozottan gyanúsítható személy tartalmi fogalma, amely nem mellőzi az eljárásjogi kapcsolatokat, következményeket sem. A tartalmi fogalom szerint ilyen személy az, akit a bűncselekmény elkövetésének személyhez kötött megalapozott gyanúja terhel, vagyis esetében a rendelkezésre álló adatok (nem is feltétlenül bizonyítékok²⁶) alapján alappal lehet következtetni arra, hogy a bűncselekményt elkövette. A megalapozott gyanúnak tehát két oldala van: egy tárgyi (a kérdéses cselekmény bűncselekmény) és egy alanyi (ő követte el a bűncselekményt). A megalapozottságnak mindkét tekintetben fenn kell állnia. A megalapozottsággal kapcsolatos meggyőződés kialakulása és egy adott személy „célkeresztbe kerülése” az eljárást folytató szerv, még inkább az eljárást folytató hatóság mérlegelési tevékenységén alapul²⁷, a hatóság nevében eljáró személy értékelő tevékenységének eredménye, amely jellemzően az elméjében következik be, önmagában még nem eljárásjogi aktus, semmilyen alakszerűséget nem igényel. A gyanúsított kihallgatás feltétele a meggyőződés kialakulása, ugyanakkor a meggyőződés kialakulását – jellemzően nyomozástaktikai okokból, törvényességi és célszerűségi szempontokat szem előtt tartva²⁸ – nem minden esetben követi azonnal a gyanúsított kihallgatásra irányuló eljárásjogi aktus.

A meggyőződés kialakulását – a korábban említett ritka kivételektől eltekintve – minden esetben egy olyan eljárásjogi aktus követi, amely egy olyan eljárásjogi folyamatot indít meg, amelynek végén a bűncselekmény elkövetésével kriminalisztikai értelemben megalapozottan gyanúsítható személy gyanúsított kihallgatására kerül sor. Ezen eljárásjogi aktus a kérdéses személy idézése, elfogása, előállítás, körözés vagy elfogatóparancs (nemzetközi, európai elfogatóparancs) kibocsátása lehet, amely eljárásjogi aktusok nyitják meg a bűncselekmény elkövetésével megalapozottan gyanúsítható személy eljárásjogi pozícióját. Látható tehát, hogy a bűncselekmény elkövetésével megalapozottan gyanúsítható személy tartalmi fogalma az eljárásjogi fogalmat megalapozó intézkedéseknél kapcsolódik össze elválaszthatatlanul az eljárásjogi fogalommal. Ennek azért van különös jelentősége, mert a novellát követően a Be. valamennyi, az eljárásjogi státuszt megalapozó eljárásjogi intézménynél (idézés – 116. §, előállítás – 117. §, elfogatóparancs – 119. §, körözés – 268. §) esetében úgy rendelkezik, hogy az adott intézkedés a terhelt mellett a bűncselekmény

21 A Be. 38. § új (3) bekezdése alapján az őrizet elrendelése önmagában nem eredményezi a bűncselekmény elkövetésével megalapozottan gyanúsítható személy státuszának megnyílását. Ennek az az oka, hogy őrizet elrendelését rendszerint megelőzi valamilyen más, a státuszt már megnyitó intézkedés (elfogás, előállítás, idézés, elfogatóparancs kibocsátása). Amennyiben pedig ilyen előzetes intézkedésre nem kerül sor, úgy az őrizet végrehajtására vonatkozó szabályok szerint – a Rendőrségről szóló 1994. évi XXXIV. törvény 33. §-a alapján – a terhelt elfogására kerül sor, ami a státuszt értelemszerűen megnyitja.

22 Lásd *Eckle vs. Németország-ügy* (8130/78) 73. bekezdés; *Reinhardt és Slimane-Kaid vs. Franciaország-ügy* (21/1997/805/1008 és 22/1997/806/1009) 93. bekezdés; *Marpa zeeland b.v. és Metal Welding b.v.v. vs. Hollandia* (46300/99) 55. és 61. bekezdések.

23 Kutatás esetén a Be. 302. §-a részben alanytalanul fogalmaz, részben a bűncselekmény elkövetőjéről szól. A motozás alanya a Be. 306. § (2) bekezdése alapján a terhelt és a bűncselekmény elkövetésével megalapozottan gyanúsítható személy mellett más olyan személlyel szemben is elrendelhető, akiről megalapozottan feltehető, hogy bizonyítási eszközt, elkobozható, illetve vagyonekobjzás alá eső dolgot tart magánál.

24 Be. 57. § (2) bekezdés és 58. § (2) bekezdés c) pont.

25 Az eljárásjogi pozíciók ilyen jellegű „halmozódása” a Be. büntetőeljárásában részt vevő személyek zárt szabályozásával kapcsolatos következménye. A sértett részben önálló jogalany, ugyanakkor mint szakértői vizsgálatra kötelezett vagy lefoglalással érintett személy egyéb érdekelt vagy vagyoni érdekelt is lehet, a szakértő szintén önálló eljárásjogi jogosultságokkal rendelkezik, azonban mint határozattal érintett (pl. díjmegállapító, rendbírságot kiszabó határozat címzettje) egyéb érdekelt is lehet.

Ez utóbbiról bővebben: JANCSÓ Gábor: A szakértő mint a büntetőeljárásban részt vevő egyéb érdekelt. In: *Szakkérdésekről szakértőknek – Igazságügyi szakértőkre vonatkozó jogi kérdések tudományos és gyakorlati megközelítésből*. Szerk.: SZAKÁLY Zsuzsanna, *Igazságügyi Szolgálatok Jogakadémiája*. 2020, 307–323. o.

26 Be. 385. § (1) bekezdés.

27 *Büntető eljárásjog*. Szerk.: Tóth Mihály, i. m.: 289. o.

28 FÜLÖP-CHWALA-MAGYAR-SÁRKÁNY-TÓTH: *Büntetőeljárás-jog főiskolai jegyzet II*. Rendőrtiszti Főiskola, 1991, 353. o.

elkövetésével megalapozottan gyanúsítható személy vonatkozásában is alkalmazható. Nyilvánvaló ugyanakkor, hogy e rendelkezések nem a státusz eljárásjogi fogalmára (eljárásjogi intézkedéssel megnyitott pozícióra) utalnak, hanem a státusz tartalmi fogalmára, hiszen éppen ezen eljárásjogi intézkedések lesznek azok, amelyek a bűncselekmény elkövetésével megalapozottan gyanúsítható személy pozícióját megnyitják. Ezen rendelkezések vonatkozásában tehát a „bűncselekmény elkövetésével megalapozottan gyanúsítható személy” terminológia a státusz tartalmi fogalmára vonatkozik, és célja annak a törvényi feltételnek – a bűncselekmény elkövetése személyre szabott megalapozottságnak – a meghatározása, amely alapján ezen intézkedések alkalmazásának törvényessége megítélhető.

SZEMÉLYAZONOSSÁG KÉRDÉSE

Végezetül a bűncselekmény elkövetésével megalapozottan gyanúsítható személy személyazonosságának kérdését érdemes átgondolni, vagyis azt, hogy a személyazonosság milyen fokú ismerete szükséges. Nyilvánvaló, hogy a személyazonosító adatok (születési hely és idő, anyja neve, lakóhelye) ismerete esetén a státuszt megnyitó eljárásjogi intézmények alkalmazásának helye lehet. Ahogy korábban jeleztem, a megalapozottság alanyi oldalához alapvetően elengedhetetlen az elkövetéssel gyanúsítható személy ismerete, hiszen a gyanúsításhoz az érintett személyt kell a bűncselekményhez kötni. Előfordulhat ugyanakkor, hogy az adott személy azonosítása nem a személyes adataival történik.²⁹ A Be. a vádemelés tekintetében – a régi Be. rendelkezéseitől eltérve – a vádemelés törvényességénél a vádlott azonosíthatóságát tartalmi és nem alaki feltételként határozta meg³⁰, vagyis a terhelt személyének egyértelmű megnevezése nem eredményez törvénytelen vádat.³¹ Magától értetődik, hogy amennyiben a vádemeléshez elegendő a terhelt azonosíthatósága, úgy a gyanúsításhoz és a bűncselekmény elkövetésével megalapozottan gyanúsítható személy státuszához is elegendő kell legyen e feltétel, akkor is, ha az érintett személyes adatai egyértelműen nem azonosíthatóak. A korábbiakban kifejtettek szerint ez a státusz tartalmi fogalmára, vagyis az eljárásjogi státuszt megalapozó jogintézményekre (idézés, előállítás, elfogás, elfogatóparancs, körözés) is igaz. Az elfogás esetén a leginkább nyilvánvaló, hogy arra a személyazonosító adatok hiányában, az elkövető fizikai azonosítása útján (ő az) is sor kerülhet. Az idézés esetén sem teljesen zárható ki a hiányos vagy téves személyazonosító adatok ismerete, ugyanakkor nyilvánvaló, hogy ebben az esetben az idézés nehezen lesz végrehajtható önkéntes teljesítés elmaradása esetén. Elfogatóparancs kibocsátása sem zárható ki a személyes adatok hiányában, hiszen amennyiben az elfogatóparancs kibocsátásának feltételei – különösen a személyi szabadságot korlátozó bírói engedélyes

kényszerintézkedés alkalmazásának feltételei – egyébként fennállnak, az egyértelmű személyazonosság más módon is meghatározható: például fényképfelvétellel, biometrikus azonosítóval, ál-személyazonosság meghatározásával.³² Ezekben az esetekben a nyomozás feladata, hogy a terhelt személyazonosságát tisztázza, ugyanakkor nem zárható ki, hogy a személyazonosság tekintetében a vádemelésig sem sikerül pontosabb adatokat beszerezni, és a személyazonosságot érintő bizonyosság foka nem haladja majd meg a bűncselekmény elkövetésével megalapozottan gyanúsítható személy státuszának megnyílása-kor fennállt bizonyosságot. A vádemelés és a gyanúsítás esetében ugyan nem fordulhat elő, de a bűncselekmény elkövetésével megalapozottan gyanúsítható státusz esetében továbbá az sem zárható ki, hogy az akár ismeretlen személyazonosságú – pontosabban az eljáró hatóságok előtt ismeretlen személyazonosságú – személy vonatkozásában is megnyíljon. A Be. 268. § (1) bekezdés d) pontja alapján ugyanis a tanú vagy a bűncselekmény elkövetésével megalapozottan gyanúsítható személy körözése elrendelhető akkor is, ha a személyazonossága ismeretlen. Ebben az esetben a körözés célja éppen a körözött személyek személyazonosságának meghatározása. Egy ilyen körözés az eljárásjogi státuszt megnyitja ugyan, azonban az eljáró szervek oldalán érdemi jelentősége nincs, hiszen a bűncselekmény elkövetésével megalapozottan gyanúsítható személy jogait ismeretlen személyazonossággal érdemben nem lehet gyakorolni. Amennyiben ugyanakkor valaki e jogok gyakorlása érdekében – például önmagát felismerve – a hatóság előtt fel kíván lépni, úgy személyazonossága azon nyomban azonosíthatóvá válik. Ismeretlen személyazonosságú személy esetében a képviselő útján vagy védőként történő fellépés sem képzelhető el, mert ismeretlen személy nem adhat joghatályos meghatalmazást. Mindezekre figyelemmel, bűncselekmény elkövetésével megalapozottan gyanúsítható személy eljárásjogi értelemben tehát személyazonosításra alkalmas adatokkal azonosítható, személyében egyéb módon egyértelműen azonosítható, és körözés kibocsátása esetén – jóllehet csupán gyakorlati jelentőséggel nem bíró hipotetikus értelemben – akár ismeretlen személyazonosságú személy is lehet.

32 Az Európai Bizottság által az Európai Elfogatóparancsról kiadott kézikönyve [Brüsszel, 2017.9.28. C(2017) 6389 final – elérhetőség: https://e-justice.europa.eu/content_european_arrest_warrant-90--maximize-en.do – letöltés: 2020. szeptember 18.] a keresett személy nevét és utónevét az európai elfogatóparancs kötelező adataként tünteti fel. Az európai elfogatóparancsról és a tagállamok közötti átadási eljárásokról szóló 2002/584/IB kerethatározat 9. cikk (1) bekezdése alapján az európai elfogatóparancsot ún. célzott módon is ki lehet bocsátani, vagyis olyan esetben, amikor a keresett személy tartózkodási hely ismert, mert például a megkeresett tagállamban bujkál vagy ott van fogvatartásban. Nem igényel különösebb magyarázatot, hogy egy életellenes bűncselekmény miatt keresett, szökésben lévő és az Unió egy másik tagállamban rendőri intézkedés alá vont vagy fogvatartásban lévő és pl. biometrikus adatok alapján egyértelműen azonosítható személy tekintetében nem lehet akadály a európai elfogatóparancs végrehajtásának az a körülmény, hogy a keresett személy neve, illetve születési adatai nem ismertek. Nem zárható ki tehát annak elvi, illetve jogi lehetősége, hogy akár európai elfogatóparancs kibocsátására kerüljön sor személyazonosító adatokkal nem azonosítható személy vonatkozásában. Ilyen esetben a kibocsátó és a végrehajtott hatóságok feladata és felelőssége, hogy a téves találatot minden lehetséges eszközzel kiküszöböljék (például álnévvel történő körözés esetén az álnév jogszervi viselője részére megfelelő állítsanak ki, és ennek tényét a nyilvántartási rendszerben megjegyzésként feltüntessék).

29 Az érintett személyt a szemtanú vagy térfelügyelő kamera alapján, biometrikus adatokkal azonosítják, tetten érik és elfogják, azonban személyazonosító adatai nem ismertek vagy nem ellenőrizhetőek: nem nyilatkozik vagy nem tud nyilatkozni, megtevesztő adatokat, így például álnévet használ, külföldi személy stb.

30 Be. 422. § (1) bekezdés a) pont: A vádirat törvényes elemei (...) a vádlott azonosításra alkalmas megjelölése (...).

31 *Kommentár a büntetőeljárás törvényéhez*. Főszerkesztő: POLT Péter, Wolters Kluwer, Budapest, 2018, 836. o.

ZÁRÓ GONDOLATOK

A büntetőeljárásról szóló 1962. évi 8. törvényerejű rendelet 114. §-a szerint, ha a nyomozás során feltárt adatok alapján meghatározott személy alaposan gyanúsíthatóvá vált a büntett elkövetésével, a nyomozó hatóság ennek a személynek terheltté nyilvánításáról határozatot hozott. A határozatot a terhelt részére kézbesítették, a kihallgatására csak ezt követően került sor. Az 1973. évi I. törvény ezt a merev alakíságot elhagyta, és annak „visszavezetésére” a régi Be.-ben sem került sor. A terhelt státusz időben első megjelenési formája a „gyanúsított” volt, vagyis a terhelt státusz a gyanúsított kihallgatással kezdődött. A törvények rendelkezései már itt megbicsaklottak, hiszen a gyanúsított elfogásáról, őrizetbe vételéről, idézéséről egyaránt szóltak, amelyek azonban többnyire megelőzték a kihallgatást. A gyakorlat e következtetésekben az ellentmondásos joggyakorlat még jogegységi döntést is igényelt. A jog alkotásának és alkalmazásának evolúciójával kapcsolatban általánosságban tapasztalható egyre fokozódó aprólékosság előrevetítette, hogy a terhelt

gyanúsított kihallgatását megelőző eljárás pozíciója egyre több és egyre nehezebben megválaszolható kérdést fog felvetni. E kérdések kizárólag a nyomozási szakaszban merülhetnek fel, így azok eldöntése alapvetően az ügyészség és a nyomozó hatóság kontradiktóriumot nélkülöző eljárásrendjében dőlhetett el érdemben, így alappal lehetett tartani a terhelt jogok indokolatlan torzulásától is. A Be. a gyakorlat által kidolgozott irányokat, elveket tiszteletben tartva, ugyanakkor az 1962. évi 8. törvényerejű rendelet merevségét kerülve igyekezett e kérdést rendezni, kijelölve az eljárási pozíció kereteit. A Be. novella az új szabályozás által megkezdett építkezést fejezte be, így már nem csupán egyes jogintézményeknél, hanem rendszerszinten tisztázta a pre-gyanúsított státusz határait. Jóllehet a gyakorlat mindig tud meglepetéseket okozni, de remélhető, hogy az új – a bemutatottak szerint logikailag zárt rendszert alkotó – szabályozás mind az eljáró szervek, mind az azzal érintett személyek számára megfelelő útmutatást nyújt a jogok gyakorlása, a kötelezettségek teljesítése terén.